

Andelsbevægelsen i Irland.

Af

Erik Givskov.

For et halvt Aarstid siden vovede Forfatteren af nærværende i en Artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift at spaa, at det irske Landspørgsmaal ikke vilde blive løst for bestandigt ved den i Fjor vedtagne Landkøbslov. Begivenhederne har allerede fuldelig bekræftet denne ikke særlig dristige Spaadom. Mange Godsejere vil slet ikke sælge, andre vil kun sælge til en højere Pris end Loven hjemler, og alt i alt har Loven vist sig saa mangelfuld, at den formentlig allerede i indeværende Parlamentssamling vil blive taget i Dok for at underkastes en ret grundig Overhaling. Resultatet heraf kan dog næppe være tvivlsomt; det er selve Principet i Loven, ja selve Grundlaget for den — det irske Landbolovsystem — der er saa galt som vel muligt, og det er derfor ganske usandsynligt, at Loven vil skabe et nyt og lykkeligt Irland, hvor meget der end reparerer paa den.

Dog hermed være ikke sagt, at Loven vil være aldeles uden Virkninger. Den vil sikkert, som det da allerede delvis har vist sig, gøre ikke saa ringe For-

træd i de i den ovennævnte Artikel paapegede Retninger. Men, hvis den kan omkalfatres saaledes, at den virkelig kan skabe en Mængde smaa Selvejere, vil den ogsaa utvivlsomt kunne gøre en Del Nytte ved saaledes at tilvejebringe en Basis, hvorpaa Andelsbevægelsen i Irland kan udvikle sig. Og der er næppe megen Tvivl om, at Produktionen i Irland vil tiltage betydeligt baade i Beskaffenhed og Mængde. Dog dette vil i langt højere Grad skyldes Andelsbevægelsens Vækst, end det vil være en Følge af Landkøbsloven, der, naar det kommer højt, kun vil have givet Andelsbevægelsens Ledere lidt fastere Bund under Fødderne. Andelstanken er derimod nu i Færd med at slaa saaledes Rod i Irland, at dette Land maaske snart kan begynde at indtage sin naturlige Plads som Hovedleverandør til det engelske Marked, og Andelssagens Udvikling og Vækst derovre tør derfor maaske have Krav paa en Beskrivelse i Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Det turde være ufor nødvendent her at give yderligere Meddelelser om den Elendighed, hvori de irske Smaabønder indtil for ganske faa Aar siden har levet og for største Delen endnu lever. Det i den ovennævnte Artikel skitserede Billede af den irske Farmers Kaar er i ingen Henseende overdrevent. Kun en eneste Kendsgærning kan maaske anføres for at vise, hvor ulykkelige Forholdene er i Irland. Medens i Danmark i Løbet af de sidste 50 Aar Kvadratmil paa Kvadratmil er bleven inddraget under Dyrkning, saa er det med Korn, Rodfrugter, Hør osv. dyrkede Areal i Irland gaaet ned til omtrent det halve, fra 4,375,621 Acres under Plov i 1860 til 2,452,459 Acres i 1901 og sunket yderligere til 2,426,593 Acres i 1902.

Men et Folk, der lever under saa daarlige Forhold, er ikke økonomisk bevægeligt nok til at danne en heldig Jordbund for Andelstankens Principer. Andelsbevægelsen er da heller ikke en hjemmebaaren Vækst i Irland; den er plantet mellem den irske Farmers Tørvestakke og møjsommeligt hæget og skøttet af fædrelandssindede Rigmænd. Det kendes paa den; den har været længe om at blive akklimatiseret; men den synes omsider at have slaaet Rod, og der kan næppe være Tvivl om, at ét Slægtled i det mindste vil finde Trivsel og Velvære under dens Krone. Mere kan man næppe vente sig; thi inden den Tid vil de Godsejere, der ikke sælger, have tilvendt sig Udbyttet af det forbedrede Landbrug gennem stærkt forhøjede Afgifter, og vil de Forpagtere, der erhverver Ejendomsret til deres Steder, have konverteret Trivslen til Pantegæld. Men dette ene Slægtled er det nu levende, og hvis det skulde være i Stand til at forsyne det engelske Marked, kan det jo være os forholdsvis ligegyldigt, hvad det næste Slægtled monne blive i eller ude af Stand til. Forfatteren af nærværende maa tilstaa, at han nærer saa kætterske Anskuelser som den, at det var bedre, om vi spiste vort Flæsk, Smør og Æg selv i Stedet for at nyde Margarine og sibirisk Smør, medens vore Husmænd ved Hjælp af elektrisk Andelsdrivkraft og Andelskøb og -Salg forsynede os og sig selv med de Klæder, Sko, Hatte, Paraplyer osv., som vi nu tilbytte os for vore Landbrugsprodukter. Men dette er kun en Fremtidsmulighed, ved hvilken vore Tørvemoser maaske kunde blive af uhyre Betydning for vort Land; Nutiden er afhængig af det engelske Marked, og den kan derfor ikke uden

Betænkelighed se en ny Konkurrent med bedre naturlige Betingelser end vore egne opstaa lige udenfor Englands Dør.

Andelsbevægelsen i Irland er som sagt ikke nogen hjemmebaaren Plante. Den er ikke som hos os vokset ud af et økonomisk velstillet og derfor foretagsomt Folks vel beredte Jordbund. Det var nogle faa fædrelandssindede Mænd af Overklasserne, der med den nuværende Chef for det irske Landbrugsdepartement, Sir Horace Plunkett i Spidsen i 1889 satte sig den Kæmpeopgave ved Hjælp af Indførelsen af Andelsystemet blandt de fattige Bønder at forsøge at forbedre disses Kaar. Det var næsten en haabløs Opgave, den at overtale de af Armod og Nød moralsk fornedrede irske Bønder om Fordelene ved Samarbejde, og Gang paa Gang har det da ogsaa vist sig, at Andelsforetagender, startede under de bedste Varsler, har maattet indstille deres Virksomhed. Men Horace Plunkett og hans Fæller tabte ikke Modet, og ved Udgangen af 1893 havde de opnaaet at faa etableret 30 Andelsmejerier med 1509 Andelshavere og en Produktion af 2,546000 \bar{u} Smør, der udbragtes til 2,534000 Kr.

Dette var jo ikke noget overdrevent Resultat af 5 Aars Virksomhed; dog i Betragtning af de Vanskeligheder, de havde haft at overvinde, kunde Bevægelsens Ledere ingen Anledning have til at være utilfredse dermed. Men de saa, at skulde der komme noget rigtigt ud af deres Anstrængelser, da vilde det være umuligt at undvære Offentlighedens Understøttelse. De begyndte derfor at agitere for Oprettelsen af en Forening, der kunde overtage Ledelsen af hele Andels-

bevægelsen, og den 18. April 1894 lykkedes det dem at faa oprettet »The Irish Agricultural Organisation Society«, der satte sig til Opgave: »at forbedre den irske agerdyrkende Befolknings Kaar ved at lære den Andelssystemets Princip og Anvendelse paa Agerbrug og beslægtede Industrier«.

Man ser, hvor betydelig Forskellen mellem denne Forening og de danske Andelsselskaber er. Vore Bønder havde ingen til at lære sig Andelssystemet, og ingen til at hjælpe dem i Anvendelsen. De behøvede det heller ikke; thi hvis der er nogen Stand i Verden, der kan hjælpe sig selv, da er det Bondestanden, saa snart blot ikke alt for uretfærdige Love hindrer den i dens Virksomhed. Men dette var netop Tilfældet i Irland, og derfor trængte det arme irske Folk til al den Hjælp, det kunde faa. Selskabets Bestyrelse tæller da heller ikke en eneste arbejdende Farmer imellem sine Medlemmer, men derimod 1 Greve, 2 Lorder, 3 Baronetter, medens Resten er »Esquires«-Godsejere, Præster og desl. Og selv nu efter 10 Aars bestandig voksende Virksomhed indkommer 41,200 Kr. eller næsten det halve af Selskabets Indtægter ved Gaver fra Rigmænd.

De mange smaa Farmeres lave Standpunkt, aandeligt og materielt, har jo, som alt antydet, lagt utallige Hindringer i Vejen for Andelssagens Trivsel i Irland; men en Del af disse Hindringer er allerede blevne overvundne, og der er næppe nogen Grund til at tvivle om, at de tilbagestaaende lidt efter lidt vil blive det. Det vil maaske tage adskillige Aar — saa mange maaske, at England vil være bleven i Stand til at ernære sig selv — før Irland kan blive en sejrrig

Konkurrent for Danmark paa det engelske Marked. Men det kan blive det, og derfor er en Undersøgelse af, hvor det staar i Dag, næppe ude af Plads.

Hvad da først vor Hovedudførselsartikel, Smør, angaar, da er Irland jo endnu langt bag efter os. Men Fremgangen er stadig og betydelig trods alle de mange forskelligartede Vanskeligheder, Andelsmejerierne har at kæmpe med. Navnlig er der naturligt nok iblandt saa fattig en Befolkning stor Mangel paa dygtige Mejerister, og der høres derfor jævnlig Klager over for stort Vandindhold, Mangel paa Ensartethed eller daarlig og uordentlig Pakning. Men alle disse Mangler opvejes næsten ved det i de allerfleste Mejerier strengt gennemførte System at betale Mælken efter Indhold af Smørfedt og Beskaffenhed i Almindelighed, ikke efter Mængde. Thi det maatte være en meget ligegyldig Farmer, der ikke vilde sørge godt for sine Køer, baade hvad Renlighed og Foder angaar, naar han ser, at enhver Efterladenhed i saa Henseende straks straffer sig. Og til trods for alle Klager kan det irske Smør, takket være dette Betalingssystem, saare hyppigt kappes med og undertiden overgaa dansk Smør i Finhed.

Men der er en Hindring af langt alvorligere Art i Vejen for Andelsmejeriernes Trivsel, — en lovskabt Hindring, men derfor kun saa meget vanskeligere at faa Bugt med. Det er de engelske og irske Jernbaneselskabers lovhjemlede og lovbeskyttede Ret til at udpresse af Producenterne de mest utrolige Fragttakster. — Forskellige Omstændigheder, deriblandt Manglen paa duelige Mejerister, har nødvendiggjort en Indskrænkning af de smørproducerende Mejeriers Antal saa meget

som muligt. Der findes derfor rundt om i Irland et stort Antal saakaldte Hjælpemejerier, i 1901 ikke mindre end 81, hvor Mælken centrifugeres, og Fløden derpaa sendes til Hovedmejeriet for at kærnes. Dette System, der maaske kunde være Overvejelse værd i Danmark, fordi det muliggør Ensartethed i Behandling af Mælken fra et større Antal Køer, lider imidlertid i Irland af den Ulempe, at Jernbaneselskaberne haardnakket har fastholdt at forlange samme Fragt — og denne meget høj — for Fløde forsendt som Raastof til Smørproduktion i Mejerierne som for Fløde til Luksusbrug i Byerne. Følgen heraf er, at medens en Ton Smør koster i Fragt fra Limerick til London £ 2—0—0, det samme vistnok som fra København, saa koster de 3 Tons Fløde, der udkræves til Produktionen af denne Ton Smør, £ 2—5—0 i Fragt for Transport pr. Jernbane fra en Omkreds af blot $7\frac{1}{2}$ Mil fra Hovedmejeriet. Den samlede Fragt, hvormed 1 Ton Smør paa Londons Marked er belastet, bliver derfor £ 4—5—0 imod de £ 2—0—0 fra København.

Men dette er endda ikke det værste. Ikke alene tillader Jernbaneselskabernes lovbeskyttede Monopol dem saaledes at hindre irske Andelsmejerier i at konkurrere paa lige Fod med andre Landes; den forhindrer tillige næsten ganske en Vinterproduktion af Smør, idet den eneste Maade, hvorpaa denne er mulig i Irland, i Henhold til The Irish Agricultural Organisation Society's Udtalelser, er ved Hjælp af den størst mulige Udbredelse af Hjælpemejeri-Systemet. Følgen heraf er, at det nævnte Society ikke kan forsyne sine Kunder om Vinteren, og det maa derfor, naar Foraaret kommer, hvert eneste Aar søge at vinde dem tilbage ved at

sælge under Markedsprisen. En i en Aarrække ført Forhandling med Jernbaneselskaberne om Fragtnedsættelse har endnu ikke ført til noget Resultat.

Men til trods for alle disse forskellige Vanskeligheder er Andelsbevægelsen i rask Fremgang. Fra den ringe Begyndelse i 1893 var den vokset til i 1901 at omfatte 277 Mejerier med 33064 Andelshavere og et Salg af Kr. 15,194500, medens Statistiken for 1902 (for 1903 er den endnu ikke opgjort) viser en Fremgang til 322 Mejerier med 41299 Medlemmer og et Salg af Kr. 18,712000. Et allerede i 1892 oprettet Andelsagentur med Udsalg i Liverpool, Dublin, Glasgow og Syd-Afrika solgte for Kr. 3,222000 Smør til en Vægt af 3,494900 \bar{x} .

Medens Andelsmejerierne saaledes arbejder paa meget nær den samme Maade som i Danmark, gælder dette ikke for Tilvirkning af Bacon. Denne Forretning er overtaget af de saakaldte Agricultural Societies, af hvilke der i 1901 fandtes 112 og i 1902 124. Men disse Selskabers Virksomhed indskrænker sig ikke hertil eller rettere til Indsamling af Medlemmernes Svin, der forsendes, saa ofte et tilstrækkeligt Antal haves til at fylde en eller flere Jernbanevogne, til private Slagterier. Prisen beregnes efter død Vægt, medens Selskabet beregner sig en Kommission af 1 sh. pr. Svin. Ogsaa Kvæg og forskellige Landbrugsprodukter afsættes gennem Selskaberne, og ved Siden heraf virker de som en Art Landboforeninger for Formaal som Forædling af Kvægracerne og Indførelse af Forbedringer i Landbruget. Disse Opgaver søges løste ved Opretelse af Forsøgsstationer samt ved Udstationering af Hingste, Tyre og Orner af fortrinlig Race. — Af større

Betydning end alt dette er dog det af Foreningerne foretagne Indkøb af Medlemmernes forskellige Landbrugsfor nødenheder. Tillige anskaffes til Udlejning til Medlemmerne saadanne Maskiner, som disse ikke selv har Raad til at købe, saasom Damptærskværker, Mejemaskiner osv.

Men den hele Bevægelse lider under Farmernes Fattigdom, og det er først i 1902, at Bankerne, der hidtil havde vist en højst uvenlig Adfærd mod Andelsbevægelsen, har begyndt at bevilge Kassekredit til Foreningerne.

I 1897 blev der under The Irish Agr. Org. Society's Ledelse dannet en Forening udelukkende baseret paa Salg til Foreningerne af Landbrugets Fornødenheder og paa Salg i England af Foreningernes Produkter. Dette Selskab »The Irish Agricultural Wholesale Society« har imidlertid i Fællesskab med alle de andre Andelsforetagender, men i højere Grad, lidt under de Handlendes Brødnid, der er gaaet saa vidt, at Forsøg efter Forsøg er bleven gjort fra de Handlende og Fabrikanternes Side paa at boycotte Andelsbevægelsen. Det har derfor været nødvendigt at indføre største Delen af Foreningernes Landbrugsfor nødenheder, Maskiner og saa videre fra Amerika eller England. Nu synes det imidlertid som om »The Wholesale« har overstaaet Børnesygdommene, skønt dets Omsætning endnu i 1902 ikke naaede 1 Mill. Kr. Men — Utak er Verdens Løn, og dette Selskabs allerstørste Vanskelighed bestaar deri, at naar Foreningerne har faaet dets Prisliste, saa gaar de ofte til private Handlende og forsøger, om de ikke kan faa billigere Priser der. Og da de Handlende jo først og fremmest er interesseret i at

holde »The Wholesale« ude af Spillet, tilbyder de hyppigt deres Varer til en Pris, der lader dem undersælge Selskabet. —

Aaret 1897 saa ogsaa opstaa en anden Bevægelse, der maaske kan blive en farlig Konkurrent for de danske Bønder, fordi den egner sig saa vel for de mange smaa Bønder i Irland. Dette Aar gav nemlig Liv til det første Selskab for Salg af Æg paa Basis af Andelsprincippet, og skønt Vejen fremad har været om mulig endnu mere trang end sædvanlig, saa er der dog en stadig om end ikke overvældende Fremgang. Medens der i 1899 var 21 Selskaber med 1837 Medlemmer, var Tallet i 1900 21 med 2569 og i 1901 26 med 4769 Medlemmer. I 1902 dannedes kun 5 ny Selskaber; men Medlemstallet forøgedes betydeligt, og Indtægten, der i 1899 kun var c. 140000 Kr. og i 1901 c. 300000 Kr., var stegen til c. 500000. Dette repræsenterer dog ikke saa nær Andels-Ægvirksomheden i Irland, idet et meget betydeligt Antal Andelsmejerier ogsaa forhandler sine Medlemmers Æg.

Men alt i alt er det jo ikke noget stort Resultat, og Grundene dertil er mange og vægtige. Først havde Andelsselskaberne en svær Kamp at bestaa med de omrejsende Hønskræmmere, der overbød disse for at holde dem ude; men da de i Længden ikke kunde blive ved at betale Overpris for Æggene, ophørte deres Konkurrence snart. Men langt værre var det, at de irske Æg havde erhvervet et daarligt, skønt ærligt fortjent Navn, fordi Producenterne, ligesom forhen hos os, opbevarede dem i Reden eller i muggent Halm, og — da de solgtes efter Tal — hverken bekymrede sig om Størrelse, Udseende eller Beskaffenhed.

Saa var det i 1897, at Importørerne i Glasgow og Liverpool gjorde Strejke og udsendte et Cirkulære, hvori de nægtede at modtage irske Æg, med mindre de var rene og friske og pakkede i Lighed med de danske. Overfor dette var der jo intet andet for Bønderne at gøre end at love Bod og Bedring, og The Irish Agr. Org. Society benyttede sig af Lejligheden til at optage Ægproduktionen; sagkyndige indkaldtes bl. a. fra Danmark, og Andelsselskaber dannedes. Disse betaler naturligvis Æggene efter Vægt, hvad der hurtigt ledte til en ret betydelig Forøgelse af Størrelsen, og de ordnede i det hele taget Forsendelsen efter dansk Mønster. Men de irske Bønder har maattet erkende, hvor let et daarligt Navn erhverves, og hvor svært det er at genoprette Skaden; thi uagtet deres Æg har et stort Fortrin fremfor de danske i Skallens større Haardhed, har det ofte været vanskeligt nok at finde Købere. Og denne haardere Skal er ingenlunde noget ringe Fortrin, saa sandt som der er mange Handlende, der slet ikke vil have danske Æg paa Grund af det fra knækkede Æg opstaaede Tab. Denne — den eneste Klage over danske Æg — skulde vistnok forholdsvis let kunne bringes til at forstumme.

Men dersom de danske Æg knækker paa Grund af manglende Kalkholdighed i den danske Jordbund, medens de irske Æggeskaller er stærkere, saa har et naadigt Forsyn i høj Grad begunstiget de danske Æg ved at anbringe Irland under de store engelske Jernbaneselskabers Myndighedsomraade. Disse Selskabers Aktier er i Hænderne paa hovedrige Englændere, hvis Formuer for langt den største Dels Vedkommende er anbragte i udenlandske Foretagender, meget hyppigt i

Landbrug. Det er følgelig imod disse Mænds Interesse, at de indfødte Farmere skal kunne konkurrere med Udlandets paa det engelske Marked, og dette Forhold, der bringer Jernbaneselskaberne til at forlange højere Fragter fra det indre af Irland til London, end hvad de samme Næringsmidler kan forsendes for selv fra saa fjærne Lande som Kanada, Rusland eller Italien, — dette Forhold er selvfølgelig en Hindring for al Opkomst af Landbruget. Men denne Følelse af Overlegenhed og Uvilje fra Jernbaneselskabernes Side mod de indfødte Landbrugere virker ganske naturligt tilbage paa de lavere Betjente paa Jernbanerne, og de behandler følgelig Forsendelserne paa en saadan Maade, at end ikke de irske Æg er tykskallede nok. Det hører derfor til Dagens Orden, at hele Forsendelser fremkommer til Importørerne i masakreret Tilstand, og ofte maa Jernbaneselskaberne betale mere i Erstatning end selv den himmelhøje Fragt, de har beregnet sig.

Andelsselskaberne gør, hvad de formaar for at modvirke de uheldige Følger af Jernbanernes Uvilje. De lokale Selskaber afsender ikke deres Æg direkte, men nøjes med at indsamle dem og derefter paa Vogn forsende dem til Centralstationer, hvor de pakkes saa forsvarligt som muligt, før de overgives til Jernbanernes nænsomme Haand. Ved flere af disse Stationer er oprettet Fedningsanstalter for Kyllinger, og det synes, som om denne temmelig risikable Forretning rummer store Udviklingsmuligheder i Irland. Som Andelsmejerierne saaledes lider ogsaa Ægandelsselskaberne under Mangel paa intelligente og dygtige Bestyrere; men efterhaanden som de økonomiske Forhold i Irland bedrer sig, vil denne Mangel let blive afhjulpen.

Og naar den ikke allerede er det, da er det, fordi Folket endnu lever under Kaar, der virker dræbende paa Intelligens og Foretagsomhed. Men The Irish Agr. Org. Society arbejder tappert for at højne Niveauet og har for at hjælpe Smaabønderne til Selvhjælp oprettet en Mængde af de velkendte Raiffeisenske Sparebanker. Og det kunde vel gøres nødigt; thi navnlig i det vestlige Irland, i det saakaldte Congested District, var og delvis er Elendigheden ubeskrivelig og følgelig Foretagsomheden og Driftigheden forsvindende. Smaabonden var altid i Gæld til sin Købmand, der modtog hans Smule Landbrugsprodukter som Afdrag, medens han selvfølgelig passede godt paa at beregne sig Fortjeneste ikke alene paa Salget af The og Sukker, men ogsaa paa Købet af Bondens Korn og Æg. Naar da Forfaldsdagen for Forpagtningsafgiften kom, maatte Bonden ty til »Gombeenmanden« og laane Penge til 30 % for 6 Maaneder. Det er derfor ikke Overdrivelse, naar det i The Irish Agr. Org. Society's Beretning for 1898 hedder:

»For Øjeblikket bruger Smaabonden i The Congested District en hvilkensomhelst Kredit, han blot kan opnaa, væsentlig for at stoppe et eller andet Hul eller for at afbetale gammel Gæld, og han har ikke lært at bruge Kredit for Formaal, der vil forbedre hans økonomiske Stilling. Han kan ikke se, at han betaler 30 %, naar saa mange Shillings er fradragne et Laan eller lagt til paa Vekslen, og med disse vage Forestillinger, der er avlede af Byttesystemet, er det intet Under, at det halve af hans mulige Indkomst smelter saaledes bort«.

Den eneste Gang om Aaret, disse Forpagtere ser

rede Penge, er, naar de maa sælge deres Ko og deres Gris for at faa noget af Forpagtningsafgiften skrabet sammen. Og Distriktets overbefolkede Tilstand driver Jordprisen i Vejret, saa at de maa betale langt mere for sur, udrænet Mosejord end de engelske Farmere for Hvedejord. Saaledes blev i 1899 den saakaldte Dillons Estate paa ca. 70000 Tdr. Land gennem The Congested District Board købt og udstykket til Forpagterne. Der var ikke mindre end 4200 af disse, og mere end Halvdelen af Farmene var saa smaa, at Afgiften ikke oversteg 75 Kroner, d. v. s. c. 2 Tdr. Land i Gennemsnit. Al Jorden var udrænet og opfyldt af store Sten. Selv om en enkelt Forpagter havde haft Midlerne til at dræne og havde villet anvende dem paa en saadan Forbedring, skønt han ingensomhelst Sikkerhed havde for at komme til at nyde Udbyttet deraf, saa kunde han ikke; thi Vandløbene var saa tilgroede, at der intet Afløb var for Vandet, og Godsejeren nægtede at gøre noget for at oprense dem. Denne »Estate« blev nu udstykket, drænet og ryddet samt solgt til Forpagterne i Parceller, paa hvilke de kunde leve. Overdragelsen skete i Overensstemmelse med de i den fornævnte Artikel om den irske Landkøbslov beskrevne Fremgangsmaade, og Bønderne blev Ejere af deres Steder til en Pris lavere end den virkelige Salgsværdi. Alt dette bidrog naturligvis til at give Egnen et andet og bedre Udseende; men — det var ogsaa Skyld i at Jordværdierne ufortøvet steg til det dobbelte.

Det er klart, at under Forhold som de her beskrevne kan de Raiffeisenske Sparebanker gøre megen Nytte, ikke mindst ved at lære Farmerne Brugen af

Penge, ved at opdrage dem til Sparsomhed og Driftighed. De i saa Henseender opnaaede Resultater er ogsaa ganske betydelige, og Dannelsen af Banker gaar fremad med raske Skridt. Den første oprettedes i 1895; i 1901 var der 101 med 4258 Medlemmer; men i 1902 var Antallet vokset til 145 med 6611 Medlemmer. Denne Bevægelse har ogsaa været hæmmet af Bankernes Uvilje mod Andelstanken; men disse har nu opgivet deres Modstand og udlaaner Penge mod 4 % Rente til solide Selskaber. Alt i alt har Oprettelsen af disse smaa Banker i høj Grad bidraget til at fremme Trivlsen rundt om i Landet, og de er ingenlunde det mindst betydningsfulde af de Midler, der er bragt i Anvendelse af The Irish Agr. Org. Society med dette Formaal for Øje.

Men dette Selskab har endnu mange andre Strænge paa sin Bue. 17 Biavler-Andelsselskaber med en Fællesforening for Salg af Voks og Honning samt for Indkøb af Kuber, Tavler etc. har nu en Indtægt, der lader Biavleren føle, at Produktion af Honning kan være en saare fordelagtig Forretning. Mindre Held har hidtil fulgt den langt vigtigere Dyrkning af Grønsager samt Frugtavl under Andelssystemets Ægide. Aarsagen hertil er dels den, at Havedyrkerne bor for langt fra hinanden, og at Frugttræerne, der for en større Dels Vedkommende kun er ganske faa Aar gamle, endnu ikke ret giver Udbytte. Men Hovedgrunden er igen her Jernbanernes overdrevne Fragttakster, der sluger en saa stor Del af Varernes Værdi, at Forbrugerne i Dublin maa betale mere for Grønsager og Frugt, end der betales i London, skønt det ikke kan betale sig for Producenterne at forsende

deres Varer til Dublin. Der er imidlertid 4 saadanne Andelsselskaber, og efterhaanden som disses Organisation skrider frem, og Produktionen forøges, vil det maaske blive mere gørligt at producere med Fordel. Skulde de da ikke kunne komme til Enighed med Jernbanerne, staar det dem jo altid frit for at benytte den demokratiske Automobil. Et af disse Andelsselskaber har, for at drage Nytte af Nedfaldsæblerne og af mindre fuldkomne Grønsager, etableret en Fabrik for Produktion af Syltetøj og for Tørring af Grønsager; og Resultatet heraf synes at være lovende.

Dog, disse er ikke de eneste Retninger, i hvilke The Irish Agricultural Organisation Society synes at være naaet forud for Andelsbevægelsen hos os. Naar saa mange forskellige Landbrugets Bierhverv er blevne organiserede efter Andelstankens Principer, da skyldes dette naturligvis, at det store Antal af smaa Farmere paa Irland gør en Udvikling af disse Bierhverv saa ønskelig og naturlig. Men er ikke det samme Tilfældet hos os? Har ikke ogsaa vi i Danmark en Hær af flittige Husmænd, der kun venter paa at organiseres for at fordoble Udbyttet af deres Smaabrug? Faar de ingen Hjælp hertil, er de vel Mænd for at hjælpe sig selv. Men Virksomheder som Biavl, Have- og Frugttrædyrkning, Piledyrkning med Kurvefletning, Hør dyrkning med Andelsmøller for Brydning og Tilberedning af Hørren og ikke mindst den lille Industri er alle i fortrinlig Grad egnede til at tages op af vore hjemlige Andelsselskaber. Og forsaavidt nogen Trivsel, der ikke er baseret paa Beskatning af Grundværdierne, kan blive sand og varig, da er det den, der bygger op i de tusind smaa Hjem rundt om i Landet en tosidet Pro-

duktion, en Produktion, i hvilken Husmanden om Sommeren dyrker sin Jord og sin Have og om Vinteren ved Hjælp af alle de moderne Maskiner, bragt ud i Landsbyerne, væver vort Tøj, syr vore Sko, laver vore Vogne, Kamme, Knive, Bøsser og alle de andre tusind og en Nødvendighedsartikler, der lige saa let og meget billigere kan laves i Landsbyen end i Storstadens Fabriker. Da behøvede vi ikke mere at sælge vore gode Fødemidler til England og betale en unaturlig Pris for Margarine eller daarlige indførte Næringsmidler; thi da vilde der være Velstand selv i det laveste Husmandshjem. Og Sætningen: »Naar Bonden har Penge, saa har alle Penge«, er maaske ikke i strikt Overensstemmelse med videnskabelig Økonomik; men den er ikke desto mindre sand i alt væsentligt. Frankrig er Evropas rigeste Land, fordi hver en Smaabonde driver en eller anden lille Industri, og det endda ofte under saare forældede Former. Hvad kunde da ikke Danmark blive, naar elektriske Andels-Kraftstationer, anlagte ved og nærede af vore Tørvemoser, sendte Drivkraften fra Hus til Hus, medens Andelsselskaber besørgede Indkøb af Raamateriale og Salg af Produkterne. Hvert Husmandshjem var da bleven en Fabrik, men en Fabrik i hvilken Arbejderne ikke i Kampen for Tilværelsen vilde glemme selve Tilværelsen.

Det er dette The Irish Agr. Org. Society med større Forudseenhed end de danske Andelsselskaber synes at have indset. Derfor har de intet Middel forsømt til at genoplive Hørdyrkningen paa Irland. Da under den nordamerikanske Borgerkrig Bomuldstilførslen pludselig standsede, steg Hørdyrkningen i Irland næsten lige saa brat, og det med Hør bevoksede Areal steg

fra 128595 Acres i 1860 til 301693 i 1864. Men Krigens Ophør lod saadanne Masser af Bomuld oversvømme England, at de irske Hør dyrkere led uhyre Tab. Arealet besaaet med Hør faldt til 35000 Acres, og paa dette Lavmaal har det holdt sig, indtil nu det oftnævnte Society har taget Sagen op. Der blev i 1900 startet 4 Andelsmøller; kun de to har dog optaget Driften, de andre to er ikke naaede at komme igang; men det fortrinlige Resultat af de to Andelsselskabers Brydemøller viser til fulde, hvad der kan naas. Naturligvis er her som overalt Smaabøndernes Uvidenhed og Mangel paa Foretagelsesaand vanskelig at faa Bugt med; men det med Hør besaaede Areal er dog allerede vokset til $1\frac{1}{2}$ Gang dets Størrelse i 1900, og Prisen for Hørren var fra 1 til 4 sh. højere per stone (14 R) end den, de private Møller opnaaede. Saa vore Bønder behøver ikke Erfaringen fra Belgien for at se, hvad der kan komme ud af Hør dyrkning; de fattige irske Bønder kan vise dem det. Og har vi end ingen særlig Grund til at regne med et Ophør af Bomuldstilførslen paa Grund af en nær forestaaende Borgerkrig i Amerika, saa kan de amerikanske Børsmatadorer meget vel gøre samme tvivlsomme Nytte. Det amerikanske »Cotton Corner« er et godt Bevis paa, hvad økonomisk Uafhængighed er værd. Havde England, saaledes som Belgien, været opfyldt af flittige Smaabrugere, saa havde det ikke haft Brug for den amerikanske Bomuld, og Tusinder af Fabriksarbejdere vilde have været sparede for lange Maaneders Nød og Sult. Mon ikke heri kunde ligge en Lære for os; det engelske Landbrug er, trods alle dets Mønstergaarde, alt for dybt

sunket til at drage Lære af noget som helst, saa længe Arbejderne nægtes al Adgang til Jorden.

Det er af denne Grund, at The Irish Agr. Org. Society har lagt Vind paa at fremme den lille Industri. Ogsaa denne Virksomhed er ny — i 1899 var der kun 17 Selskaber med 815 Medlemmer — og de irske Smaabønder staar i alle Henseender saa langt tilbage, at de visselig ikke er noget heldigt Materiale at arbejde med. Imidlertid var Selskabernes Antal i 1901 dog steget til 38 med 2639 Medlemmer, og der er en rask Fremgang saavel i Antal som i Henseende til de Industrier, man vover sig i Lag med. Først var det saa godt som udelukkende paa en Genopblomstring af den berømte irske Kniplingindustri, at Selskabet rettede sine Anstrængelser, og det synes stadig at lægge en overdreven Vægt paa denne Industri, der dog aldrig kan give sine Dyrkere mere end det tarveligste Vederlag paa Grund af Konkurrencen med maskinlavede Blonder og Kniplinger. Men det har ogsaa givet sig i Kast med andre Opgaver, saasom Vævning, Strikning paa Maskine, Brodering og Linnedsyning, Hattemageri, Tæppevævning og Dukkepyntning. Det er ikke stort Arbejderne eller Arbejderskerne — for det er jo næsten udelukkende kvindeligt Arbejde, der her er lagt Vind paa — fortjener pr. Uge. Knappt engang saa meget som de franske Bondepiger kan erhverve. Men selv en Sum af fra 5 til 15 sh. pr. Uge betyder en Del i Smaabondens Hjem, og er den erhvervet, uden at andet Arbejde forsømmes, da betyder den meget hyppigt Forskellen mellem Velvære og knappe Kaar.

Og Selskabet er ikke standset her. Det har ikke vovet endnu at forsøge Indførelse af Andelsindustri for

Mænd i Landsbyerne, og dette er vistnok fuldstændigt rigtigt, da næsten uovervindelige Hindringer vilde stille sig i Vejen herfor for Øjeblikket, ligesom en saadan Bevægelse ogsaa nødvendigvis maa vokse forholdsvis langsomt ud af Folkets Bund. Selskabet har derior ikke forsøgt at efterligne de franske Smaabønders landlige Industri; men det har foreløbig holdt sig til Smaabyerne. Det har i Sligo aabnet en Andelsskjortefabrik og i Ballina en Skotøjsfabrik, der begge synes at love fortræffeligt. Den første og væsenligste Hensigt med den lille Industri: at holde Arbejderne paa Landet, hvor de kan være tilrede i den travle Tid, opnaas naturligvis ikke herved. Men bliver Arbejderne end ikke holdt tilbage *paa* Landet, saaledes som ved de førstnævnte Industrier, saa bliver de i hvert Fald holdt tilbage *i* Landet, og Udvandringen fra Irland, der i saa lange Tider har suget Hjærteblodet ud af det arme Land, er i hvert Fald standset i sin Vækst. Thi saare mange, og det ikke de daarlige af Udvandrerne, foretrækker en sikker om end nøjsom Eksistens i deres eget Fædreland — dersom de bare kan opnaa den — for alle de straalende Udsigter, som Amerika byder dem, for derpaa ret hyppigt at lade dem sulte ihjel paa Landevejene. — Mon det ikke, naar alt kommer til alt, vilde være ligesaa hos os.

Det er ikke noget lille Arbejde, The Irish Agricultural Organisation Society har gjort for Irland. Saare meget af den udsaaede Sæd er, som vi har set, falden mellem Sten og Tidsler; men noget er dog ogsaa falden i god Jord og vil bære rige Frugter for det

mishandlede Land. Hvor længe Trivslen vil vare, og hvor stort et Omfang den vil tage, er derimod et andet Spørgsmaal. De irske Bønder er af Aarhundreders Uret og Undertrykkelse blevne saa vel berøvede deres Driftighed og Sparsomhed, at det skulde synes et Under, om de ikke endnu langt hurtigere end de danske Bønder skulde have Held med at faa den af Trivslen skabte forøgede Grundværdi omsat til udenlandsk Pantegæld. Men det bør heller ikke kunne undre nogen om Trivslen snart skulde ophøre; thi til syvende og sidst er hele The Irish Agricultural Organisation Society's Virksomhed dog kun et Forsøg paa at kurere et Kræftsaar med et — ganske vist fortrinligt Hæfteplaster. Og Bønderne vil tage mod Plasteret med al den Taknemmelighed, det saa fuldt ud fortjener. Men ingen, der har studeret Irlands Landbohistorie, kan være i Tvivl om, at saalænge ikke en Beskatning af Grundværdierne bevarer den irske Bondes Jord for ham selv og hans Børn og beskytter den mod engelske Lorder som mod udenlandske Børsbaroner, saa længe vil ingen Trivsel blive varig, saa længe vil ingen Anstrængelser, selv de største og mest uegennyttige, kunne tilbagegive til Irland bare det raa Velvære, det nød før de engelske Landlove fratog Folket dets dyreste Eje: hver Mands lige Ret til den Jord, hvoraf og hvorpaa de alle skulle leve.